

hem te Rome leeren kennen; zeker is het dat de schilder op zijne terugreis naar het vaderland, in 1595, eenige maanden te Milaan verbleef in dienst van den kardinaal en van daar op het einde van Mei 1596 vertrok. Hij zette dan zijne reis voort en landde half September in Antwerpen aan, nadat hij een toertje door Holland en Vlaanderen gemaakt had. In 1597 laat hij zich als meester der Lucasgilde inschrijven en twee jaar later huwt hij Elisabeth De Jode, dochter van den gekenden plaatsnijder Geeraard De Jode den oude. In 1601 werd hij poorter van Antwerpen. In 1605 is zijne eerste vrouw gestorven en in April van dit jaar hertrouwt hij met Catharina van Mariëburg. Vóór dit huwelijk moet hij eene reis naar Bohemen gemaakt hebben, want in het British Museum te Londen vinden wij eene teekening van hem waarop hij schreef „Brueghel fecit in Praga 1604.” Reden van dien tocht naar het verre land zal wel geweest zijn, dat keizer Rudolf II, die, zooals Jan Breughel getuigde, al de werken zijns vaders bezitten wilde (brief van 6 Maart 1609) en er werkelijk een verbazend groot getal van samenbracht, hem naar zijne verblijfplaats had geroepen. Den 12^{den} December 1608 schreef hij, dat hij van den keizer nog een som van 2400 gouden kronen verwachtte, die hem ongetwijfeld verschuldigd waren voor werken van den Boeren Breughel en misschien ook wel van hem zelve.

Kort na zijn tweede huwelijk hervatten zijne betrekkingen met kardinaal Borromeo, die voortduurden tot aan den dood van den kunstenaar. Een zeer belangwekkend getuigenis van den omgang van den hoogen prelaat met den Antwertschen schilder is ons bewaard gebleven, namelijk de brieven, die door dezen laatste aan den kardinaal of zijn zaakgelastigde werden gezonden. Breughel schreef een zeer mooie hand, maar een erbarmelijk Italiaansch. Waarschijnlijk verlearde hij van de vreemde taal nog een goed deel in later jaren en toen het hem al moeilijker en moeilijker werd wendde hij zich tot zijnen goeden vriend Petrus-Paulus Rubens en verzocht dezen in zijne plaats te schrijven. De groote meester stemde toe en in het dikke pak brieven te Milaan bewaard, komen er

27 voor van de hand van zijn doorluchtigen secretaris. Al die brieven spreken van schilderingen, die Breughel te maken kreeg voor zijn hoogen beschermer. Van 1605 tot 1622 had hij onafgebroken het een of ander werk voor den kardinaal onder handen. Gedurende zijn verblijf in Italië had hij hem reeds tal van stukjes geleverd. Vooral van deze laatste vinden wij er vele weder in de Ambrosiana. Het zijn over het algemeen kleine schilderijtjes, echte miniaturen zoo door de afmeting als door de uitvoering, somtijds verscheiden te zamen in één lijst gebracht of ter versiering van eenzelfde onderwerp aangewend. Zoo is er daar een wijwatervat met zes onderwerpen van godsdienstigen aard op ivoren plaatjes geschilderd; een lijst met zes stukjes, drie van Jan Breughel en drie van Paul Bril; een andere lijst met zes paneeltjes alle van Jan Breughel. Deze kleine dingetjes zijn wonderwerken van keurige penseeling, die met hulp van een vergrootglas geschilderd schijnen en verbazen, niet alleen door hunne fijnheid, maar nog door hunnen liefelijken kleurenglans. Het zijn landschappen, eremijten in rotsige streken, zinnebeeldige figuren, zooals de Overvloed, waarbij een menigte van vruchten, bloemen, groenten, dieren te pas gebracht worden; gezichten van brandrampen, zooals de verwoesting van Sodoma of andere tafereelen, waar vuur en vlam woeden, zooals de Hel, waar de verdoemden in gesmeten worden. Onder de werken van lateren tijd voor den kardinaal vervaardigd, tellen wij tal van bloemenruikers, Onze-Lieve-Vrouwen in bloemenkransen, allegorische stukken, zooals de Vier Elementen, elk met zijn kenmerkende voortbrengsels of bewoners, en andere meer van dien aard, met vele levende en doode natuur.

Na 1610 werkt hij herhaaldelijk met zijn vriend Rubens mede aan eenzelfde schilderij; wij kennen tal van stukken door hen beiden vervaardigd, den *Adam en Eva* uit het Mauritshuis te 's Gravenhage, de Madonna in een bloemenkrans uit den Louvre (voortkomende uit de Ambrosiana), een andere Madonna uit het Museum te Brussel, eene derde en prachtige in de Pinacothek te Munchen, eene te Madrid, eene te Berlijn, veel andere meer;